

Cartes a Milena -, Franz Kafka

Sóc poc partidari de llegir epistolaris. Només ho faig quan són obra d'autors que han escrit una obra que conec i admiro. Si bé la majoria de reculls de cartes són pura xafarderia, també n'hi ha que incorporen l'estil de l'autor i a més ens ajuden a entendre'l. Les cartes que Franz Kafka va escriure a Milena Jesenská durant el 1920 compleixen tots aquests requisits.

L'estil epistolar de Kafka és el mateix que apareix a les seves ficcions, potser perquè l'autor és també el mateix. Sembla una obvietat, però no sempre el narrador de ficció coincideix amb l'autor diguem-ne real. En el cas de l'escriptor txec, tant a les narracions com a les cartes hi trobem les mateixes paradoxes i al·legories, les personificacions, els aforismes sepulcral i un humor tan germànic que no acabes d'estar segur de si fa gràcia. Tants imitadors que ha tingut, i en canvi ell continua sent el més kafkià, el que vol i dol, el que s'amaga sota capes de contradiccions, el que demana seriosament a la seva interlocutora que no el prengui seriosament. La novetat és que a les cartes tot s'entén més, si bé algunes al·lusions privades se'ns escapen. En les ocasions en què Kafka i Milena es troben en persona els lectors no hi som, de manera que ignorem parts rellevants de la seva relació.

Una construcció lingüística

Quan es coneixen el 1919 en un cafè de Praga, Kafka és un home de 36 anys, d'extracció jueva, tuberculós, solter i amb promesa, que viu a Praga en un entorn alemany. Milena, en canvi, té 23 anys, és d'extracció cristiana, també té un inici de tuberculosi, està casada amb un home que l'enganya, és txeca però viu a Viena. D'ençà que Milena decideix traduir part de l'obra de Kafka de l'alemany al txec, la seva correspondència va ser molt intensa, sobretot d'abril a novembre de 1920. Conservem només les cartes d'ell perquè Max Brod, l'home que no va complir el desig de Kafka de cremar la seva obra inèdita, va respectar, en canvi, el desig de Milena que fes el mateix amb les seves pròpies cartes. La correspondència, doncs, té un sol sentit. En aquesta edició, podem accedir a les cartes de Milena a Brod, i també a l'article necrològic que ella va escriure sobre Kafka. Encara que el resultat sigui descompensat, si més no sentim la seva veu. (En català podem llegir una biografia d'aquesta dona que, com les germanes de Kafka, va acabar en un camp de concentració, molt després de Kafka, que va morir el 1924.)

Les millors cartes són les primeres. Kafka hi desplega tots els seus encants, que són abundants. Hi celebra fins i tot el que una altra persona consideraria negatiu, com els silencis d'ella. Té paraules d'agraïment per a la malaltia i per als errors que comet Milena quan escriu en alemany. Fins i tot si s'enfaden, o si ella el renya, ell es mostra content. Com és natural en un enamorat, troba sentits peculiars al nom de Milena: "És possible que les tres síl·labes també signifiquin els tres moviments dels apòstols del

rellotge de Praga. Arribada, exhibició i partida de mala gana.” Llavors no ho podia saber, però aquests moviments van ser els que van marcar la seva relació.

Però al principi tot és una meravella, també l'absència. “Amb prou feines queda una estoneta per escriure a la Milena de veritat, perquè la que encara és més de veritat ha estat aquí tot el dia, a l'habitació, al balcó, als núvols.” L'amor es revela com una construcció lingüística: “Seria mentida si li digués que l'enyoro, és la màgia més perfecta, més dolorosa, vostè és aquí exactament igual que jo i encara més; allà on jo sóc, hi és vostè igual que jo i amb més força encara.” Mesos més tard, quan la seva relació ha entrat en crisi, ell li escriurà un dels passatges més coneguts, dedicat precisament al fet d'escriure cartes: “És relacionar-se amb fantasmes i precisament no només amb el fantasma del destinatari, sinó també amb el propi fantasma, que es va desenvolupant quan un escriu.”

A mesura que se succeeixen els mesos, la logística va agafant protagonisme. Com que ella està casada, necessiten subterfugis per comunicar-se. Els seus amics comuns esdevenen còmplices, socis o confidents. Algunes cartes es perden, d'altres n'avancen unes altres o s'alternen amb telegrams. Trobar-se és difícil. Sorgeixen problemes amb els visats, la feina, la salut, els ferrocarrils. S'acumulen els desencontres. La por els sobrevola, sobretot la por d'ell, que té moltes cares: la por de deixar d'escriure, la por de necessitar Milena, la por de deixar de ser ell, però també la por de preferir sempre estar sol, la por d'estar condemnat a sentir-se bé només quan escriu, i també la por de fer mal a Milena i de no poder curar-se (estava convençut que tenia els pulmons malalts a causa dels seus conflictes mentals). “Aquí no tinc ningú, ningú, només la por, aferrats l'un a l'altra rodolem a través de les nits.”

A les cartes, Kafka hi comenta les traduccions i també els articles sobre moda que Milena publica a la premsa. Justament d'ella li atreia la capacitat intel·lectual, igual com li havia atret la de Felice Bauer. Milena, però, és més jove i també més decidida. En canvi les cartes amb prou feines esmenten la promesa que tenia aleshores Kafka, Julie Wohryzek, que va ser deixada de banda. Curiosament, ell es mostra gelós del marit de Milena, però no en un sentit eròtic, sinó en referència als rituals quotidians. Com a mostra de l'estil kafkià, fixem-nos en el que escriu sobre l'estil d'ella: “Una prosa com aquesta, com és natural, no és allà per la seva pròpia voluntat, sinó com una mena d'indicador del camí cap a una persona, d'un camí que se segueix cada vegada amb més alegria, fins que en un moment de claredat es reconeix que no s'avança, sinó que només es va girant al voltant del propi laberint, però més excitat, més desconcertat que mai.”

L'epitafi de Kafka

El primer símptoma de decadència apareix a l'agost, quan ell li demana que retiri unes paraules que ella li havia escrit. Ella li demana perdó, però més endavant sorgeixen

altres malentesos. Alguna cosa comença a trencar-se. Ell no tarda a constatar que la relació no té futur, mentre que abans “érem una sola persona”. Demana a Milena que deixi de fer-li cas, i finalment que deixin d’escriure’s: “De vegades em sembla que nosaltres dos, en lloc de viure junts, només ens ficarem al llit l’un al costat de l’altra, contents i satisfets, per morir”. En aquest estadi, algunes frases ens duen a la memòria *La metamorfosi* (“Busco un moble per poder-m’hi amagar a sota, reso tremolant i sense coneixement en un racó”) i *El cau* (“Espero que sense dolor i sense fer soroll, un dia m’amagaré sota la terra.”). Kafka també es compara amb Robinson (però sense illa ni Divendres) i amb el colom que Noè envia a buscar terra després del diluvi, i que torna per no sortir més de l’arca. Les últimes cartes són impersonals, dedicades a coneguts i a lectures. Després de la passió, el tractament final és el mateix que al començament: “Senyora Milena”. La darrera carta és de Nadal de 1923, quan ell viu a Berlín. Ja només sobreviurà uns mesos.

En les cartes que Milena escriu a Max Brod hi trobem una dona insegura, sensible i loquaç, que se sent culpable, que admira Kafka, a qui troba l’home més pur del món, incapaç de mentir, d’emborratxar-se (“d’emparar-se”), i per tant condemnat a patir. La necrològica que escriu podria ser l’epitafi de Kafka: “Era tímid, poruc, amable i bo, però els llibres que va escriure són cruels i dolorosos.”

Aquesta traducció, la primera al català d’aquestes cartes, segueix l’edició de 1983, més completa i ordenada que l’anterior. El pròleg de Feliu Formosa substitueix el del primer editor de les cartes, Willy Haas. Pel que fa a Clara Formosa, traductora de Thomas Bernhard i de Bertolt Brecht, aconseguix que Kafka soni natural, com si ens estigués xiuxiuxiejant a cau d’orella, i a la vegada com si el sentíssim des de les profunditats d’un túnel.